

Apostlagärningarna 18. Övers och komm: Bo Giertz

Apostlagärningarna Kapitel 18 I Korint (Apg 18:1–11)

Översättning

Därefter lämnade han Athen och kom till Korint. Där träffade han en jude som hette Akvila, bördig från Pontos. Han hade nyskommit från Italien med sin hustru Priskilla, eftersom Klaudius hade befallt att alla judar måste lämna Rom. Till dem slöt sig nu Paulus, och eftersom han hade samma yrke stannade han hos dem och de arbetade tillsammans. De var nämligen båda tältmakare. Var sabbat predikade han i synagogan och försökte övertyga både judar och greker. När sedan Silas och Timoteus kom ned från Makedonien, kunde Paulus helt ägna sig åt Ordets tjänst och betygade för judarna, att Jesus var Messias. När de sade emot och for ut i smädelser, sade han till dem: Då får ert blod komma över era egna huvuden. Det är inte min skuld, och från och med nu kommer jag att gå till hedningarna. Så lämnade han dem och flyttade över till ett hus som tillhörde en viss Titius Justus, en av dem som fruktade Gud. Det huset låg alldeles intill synagogan. Krispus, som var synagogföreståndare, kom till tro på Herren med hela sitt hus, och många av korintierna som lyssnade till evangeliet, trodde det och blev döpta. I en syn om natten kom Herren till Paulus och sade: Frukta inte, ty jag är med dig, och ingen skall få dig i sin hand för att göra dig illa. Också i denna stad finns det många som hör till mitt folk. Så stannade han ett år och sex månader hos dem och gav dem undervisning i Guds ord.

Kommentar

Sommaren år 50 led mot sitt slut när Paulus närmade sig Korint. Det var en stad med lika stolta anor som Athen. Ändå var den en uppkomling, knappt ett sekel gammal. Det gamla Korint hade jämnats med marken efter ett misslyckat uppror mot romarna och legat i ruiner i hundra år, tills Julius Cesar lät det stå upp på nytt som romersk militärkoloni. Läget var idealiskt för en handelsstad, strax intill Korintiska näset, med en hamn på vardera sidan och en förbindelseväg där varor och folk strömmade förbi i en aldrig sinande ström. Där fanns ett vittberömt Afroditetempel med tusen prästinnor som samtidigt var prostituerade. Grekerna hade ett uttryck som hette att ”korintisera”. Det betydde att leva i utsvävningar.

Paulus kom ensam. Han hade bakom sig månader av strapatser, förföljelser och även misshandel. Det var inte underligt, om han var trött och kände sig som en främling i denna illa beryktade stad. Han säger själv att han uppträdde ”i svaghet och med fruktan och stor ängslan” (1 Kor 2:3).

Som vanligt sökte han kontakt med sina landsmän. Han träffade på en nyinflyttad jude som hette Akvila. Denne kom från Italien men var född i Pontos, långt borta på sydkusten av Svarta Havet. Han hade fått lämna Rom på befallning av kejsar Klaudius. Den romerske historieskrivaren Svetonius bekräftar att Klaudius förvisade alla judar från Rom ”på grund av ideliga tumult som Chrestus gav upphov till”. Enligt en annan källa hände detta år 49. Redan då fanns det tydligen kristna i Rom, och även där möttes evangeliet av våldsamt motstånd. ”Chrestus” (som var ett välkänt namn) var en vanlig missuppfattning av det för romarna okända ”Christus”.

I detta sammanhang får vi veta att Paulus var tältmakare. Som andra rabbiner hade han fått lära sig ett hantverk. I hans hemstad Tarsus var tältmakeriet en specialitet. Man arbetade med ett stadigt tyg av gethår, som lämpade sig till förhängen, tältduk och även soltält som spändes ut från husen och gav skugga åt gatan nedanför. Det var ett hantverk som krävde mycket arbete med läder. En tältmakare påminde om en gammaldags segelsömmare men också om en sadelmakare.

Troligen var Akvila kristen redan när han mötte Paulus. Annars måste han ha blivit det mycket snart. Han och Paulus blev kompanjoner. Som vanligt arbetade Paulus för att själv klara sitt uppehälle. Men på sabbaten predikade han i synagogan. Det ord Lukas här som på många andra ställen använder för ”predika” betyder också ”samtala”. Skriftutläggningen i synagogan kunde nämligen få form av ett samtal mellan de skriftlärd. Hur många som medverkade fick bero på omständigheterna. Paulus, som hade rabbinisk utbildning, kunde alltid få tala. Han tog tillfället i akt att vittna om Jesus som Messias. Det gav i sin tur upphov till frågor och samtal, kanske diskussion och gensägelse.

Efter någon tid kom Silas och Timoteus från Makedonien. Vi vet (av 1 Tess 3:1f) att åtminstone Timoteus hade anslutit sig till Paulus redan i Athen, men Paulus hade skickat honom till Tessalonike. Nu kom han alltså tillbaka i sällskap med Silas och hade med sig nyheter som fyllde Paulus med stor glädje (1 Tess 3:6). I den glädjen skrev Paulus sitt första brev till Tessalonike. Medarbetarnas ankomst betydde att Paulus nu för en tid helt kunde ägna sig åt att evangelisera. Kanske berodde det på att de båda andra arbetade och klarade uppehållet, eller kanske de hade med sig ett understöd från Filippi, den enda församling av vilken Paulus ville ta emot ekonomisk hjälp. Att Lukas här särskilt nämner, att Paulus helt kunde ägna sig åt Ordets tjänst, visar att det var ett undantag. Regeln var att han underhöll sig själv med sitt hantverk.

Så kom det till en kris och en brytning med synagogan. Paulus flyttade över sin verksamhet till ett hus i närheten. Det tillhörde en man med ett romerskt namn, kanske en ättling till de ursprungliga romerska kolonister som fått slå sig ner i Korint. Hans hus blev alltså föregångaren till de kristna gudstjänstlokaler, som så småningom utvecklades till kyrkobyggnader.

Missionen hade stor framgång i Korint. Några judar blev vunna, bland dem själva synagogföreståndaren Krispus. Paulus säger att han var en av de få, som Paulus personligen döpte (1 Kor 1:14). Att förrätta dop var normalt en sak som medhjälparna fick göra. Inom församlingen kom det också att finnas några betydande personer, bland dem åtminstone en kommunal tjänsteman:”Erastus, som för stadens räkenskaper” (Rom 16:23). Men det stora flertalet var småfolk och slavar.

Inför Gallios domstol (Apg 18:12–17)

Översättning

Men när Gallio var prokonsul över Akaja gjorde judarna ett gemensamt försök att komma åt Paulus. De förde honom inför prokonsulns domarsäte och sade: Den här mannen försöker övertala folk att dyrka Gud på ett sätt som strider mot lagen. Paulus skulle just försöka få ordet, när Gallio sade till judarna: Vore det fråga om något brott eller något skamligt tilltag, ni judar, så vore det skäligt att jag tog mig tid att höra på er. Men gäller det en tvist om läror och namn och er egen lag, då får ni klara det bäst ni kan. Sådana saker vill jag inte döma om. Därmed visade han bort dem från domstolen. Men allt folket bar hand på Sostenes, synagogföreståndaren, och slog honom framför domarsätet, och det brydde sig Gallio inte det minsta om.

Kommentar

I ett och ett halvt år stannade Paulus i Korint. Under tiden kom det en ny romersk guvernör. Korint var huvudstad i Akaja (ungefär södra hälften av våra dagars Grekland) och styrdes av en romersk prokonsul, utsedd av senaten i Rom för ett år i taget. Den nye prokonsuln hette Gallio. Han var en äldre bror till filosofen Se´neca och är känd från romerska källor som en blid och försiktig man, som längre fram blev ett av offren för Neros skräckvälde. En inskrift som han lät sätta upp i Delfi ger oss möjlighet datera hans tjänstetillträde i Korint till sommaren 51. Det ger oss en av de fasta hållpunkterna för kronologien i Paulus liv. Han bör ha kommit till Korint under sensommaren 50. Akvila hade då nyligen kommit från Rom, som han fått lämna senast i början av det året. Medan Paulus verkade i Korint, tillträdde Gallio sitt prokonsulat kring midsommartiden år 51. Någon gång under hösten eller vintern inträffade sedan episoden inför hans domstol, och på våren 52, när skeppsfarten åter kom i gång (tidigast i mars) seglade Paulus tillbaka till Syrien, alltså efter drygt ett och ett halvt års vistelse i Korint.

Nu finns det en möjlighet att det var år 52 som Gallio blev prokonsul. I så fall får man lägga ett år till de dateringar som har givits här. Men den dateringen (som också den grundar sig på ”Galliostenen” i Delfi) är mindre sannolik.

Judarna tycks ha trott att Gallio endera var oerfaren eller medgörlig, så att de kunde försöka få honom att ingripa mot Paulus. Deras anklagelse var så formulerad, att Gallio kunde tro att Paulus förkunnelse undergrävde den romerska lagen. Men Gallio begrep att det hela rörde sig om en religiös motsättning mellan judarna inbördes, och den vägrade han att lägga sig i. Att synagogsföreståndaren sedan inför själva domstolen blev slagen ”av alla” (som det ordagrant heter) låter underligt. Den troligaste förklaringen är att det rörde sig om en judefientlig demonstration av folkmassan. Prokonsulns domarsäte var uppbyggt mitt på sydsidan av det monumentala torg, som sträckte sig som en bred aveny från öster till väster genom det romerska Korint. Där samlades folk och lyssnade till rättsförhandlingarna som ägde rum i det fria. När judarna nu blev så snöpligt avvisade, kan mängden ha passat på att lufta den antagonism, som på många ställen fanns mellan greker och judar och som exempelvis i Alexandria hade vållat svåra kravaller.

Vad Lukas här berättar om episoden inför Gallio är ett nytt bidrag till hans försvar för Paulus. Här hade en hög romersk ämbetsman underkäntjudarnas anklagelser, samma anklagelser som tio år senare skulle prövas inför kejsarens högsta domstol.

Över Efesus och Jerusalem till Antiokia och åter till Efesus (Apg 18:18–23)

Översättning

Paulus dröjde kvar ännu en tid. Sen tog han avsked av bröderna och seglade till Syrien i sällskap med Priskilla och Akvila. I Kenkrea klippte han håret av sitt huvud, eftersom han avlagt ett löfte. Så kom de till Efesus, där han lämnade dem. Självt gick han till synagogan och talade med judarna. När de bad honom stanna där något längre, gick han inte med på det, utan tog farväl med orden: Jag skall komma till er en annan gång, om Gud vill. Så stack han till havs från Efesus och landade i Cesarea. Därifrån reste han upp till Jerusalem och besökte församlingen och for sen ned till Antiokia. När han tillbragt någon tid där, bröt han upp och färdades hela vägen genom det galatiska och frygiska området och styrkte alla lärjungarna.

Kommentar

Lukas skildrar nu i ett stort svep hur Paulus vänder tillbaka till Antiokia och kort efteråt startar vad vi brukar kalla den tredje missionsresan. Han går ombord i Ke´nkrea, den östra av Korints båda hamnar. Han åtföljs av sina vänner Priskilla och Akvila, som han lämnar i Efesus. Där tar han kontakt med synagogan och blir ombedd att stanna men skyndar vidare till Palestina. Den ”västliga” texten säger att han var ivrig att få fira den kommande högtiden (troligen påsken 52) i Jerusalem. Men han ger ett löfte att om möjligt komma tillbaka. Skeppet för honom så till Cesarea och därifrån färdas han upp till Jerusalem (som inte ens nämns i grundtexten, fast ordalydelsen tydligt visar vad som menas). Vad som tilldrog sig i Jerusalem antyds inte ens, inte heller får vi besked om hur länge Paulus stannade i Antiokia, när han slutligen kom dit. Troligen bröt han upp mycket snart, redan på sommaren 52, för att besöka församlingarna i det inre av Mindre Asien och sen uppfylla sitt löfte att komma till Efesus.

I Kenkrea hade Paulus klippt håret av sitt huvud, sedan han uppfyllt ett löfte. Troligen var det ett sådant nasirlöfte, som det talas om i Mose lag (4 Mos 6). I löftet ingick att under en viss angiven tid inte smaka vin och inte klippa sitt hår. Nasirtiden gick tydligen ut medan Paulus var i Kenkrea. Den lilla notisen visar att Paulus frivilligt – och tydligen med uppbyggelse – kunde fullgöra judiska bruk som han som kristen inte var förpliktad till.

I några korta verser har Lukas här skildrat en resa som i längd ungefär motsvarar avståndet från Mälardalen till Nordafrika. Det kan ge oss en föreställning om den tidens rese-möjligheter, men också om den rastlösa iver och uthålligheten hos Paulus.

Apollos (Apg 18:24–28)

Översättning

Under tiden kom det till Efesus en jude som hette Apollos. Han var bördig från Alexandria, en bildad man, mycket kunnig i skrifterna. Han hade blivit undervisad om Herrens väg och talade nu, brinnande i anden, och lärde tydligt och klart om det

som rörde Jesus, fast han bara kände till Johannesdopet. Han trädde oförskräckt upp och talade i synagogan. När Priskilla och Akvila hörde honom, tog de honom hem till sig och förklarade tydligare för honom hur det förhöll sig med Guds väg. När han sen ville resa över till Akaja, uppmuntrade bröderna honom till det och skrev till lärjungarna att de skulle ta emot honom. När han kom dit, blev han till stor hjälp för dem som fått nåd att tro. Inför allt folket vederlade han eftertryckligt judarna och bevisade med hjälp av skrifterna att Jesus var Messias.

Kommentar

Under tiden hade det hänt viktiga saker i Efesus. Paulus hade bara gjort en mellanlandning där, men hans vänner Akvila och Priskilla hade blivit kvar. De måste ha varit duktiga och begåvade trosvittnen, inte minst Priskilla, som Lukas här två gånger nämner före hennes make, alldeles som Paulus gör i Romarbrevet (16:3). Det var säkert först och främst tack vare sådana kristna, som evangeliet kunde sprida sig så snabbt under dessa årtionden, oberoende av det organiserade missionsarbetet.

Så skedde nu också i Efesus. Redan talas det om ”bröderna”. Arbetet hade alltjämt sitt naturliga centrum i synagogan. Kristendomen uppfattades som en rörelse av judar, som trodde på Jesus som den utlovade Messias.

Till synagogan kommer nu också en nyinflyttad jude från Alexandria, en man med god utbildning, inte bara av den rabbiniska typen utan troligen också av grekiskt snitt. Alexandria var rikets andra stad och judarna utgjorde en betydande del av befolkningen. Där hade Gamla Testamentet blivit översatt till grekiska, och där var judendomen mer öppen än på andra håll för grekisk kultur och bildning. Vid denna tid verkade där juden Filo, som i sina lärda verk försökte göra judendomen begriplig och acceptabel för bildade greker.

Apollos var ”bildad” – eller ”vältalig” som ordet också kan översättas. För grekerna var bildning först och främst vältalighet. Retoriken var ett huvudämne i alla högre skolor. Apollos ställde allt vad han lärt i evangeliets tjänst. Hur han blivit kristen vet vi inte. Om Jesu liv och Jesu ord visste han gott besked. Men om händelserna efter uppståndelsen och vid den första pingsten måste han ha varit sämre underrättad. Det verkar som om han undervisats av lärjungar, som – i likhet med flera av de tolv – först lyssnat till Döparen och sen följt Jesus, men som på ett tidigt stadium förlorat förbindelsen med Jerusalem, kanske genom att flytta till Alexandria. Vi hör aldrig talas om att de som varit personliga lärjungar till Jesus döptes med det kristna dopet. Det skulle kunna förklara varför Apollos bara kände till Johannesdopet.

När Priskilla och Akvila märkte vad som brast hos denne gode förkunnare, gjorde de vad många goda lekmän gjort efter dem: de tog honom med sig hem och gav honom undervisning om det som fattades. Och den lärde Apollos tog ödmjukt emot undervisningen. Det är inte alltid det gått så väl, när fromma och kunniga lekmän försynt har försökt hjälpa sina präster att predika bättre.

Apollos flyttade snart över till Grekland. De kristna i Efesus var redan en sammansluten grupp, som kunde ge honom sina rekommendationer. I Korint fortsatte han sedan sitt arbete och vi möter hans namn i Första Korintierbrevet.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar,
Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk,
All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt
Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller kommentar till rättsinnehavarna.

REGISTER:Nya Testamentet Apostlagärningarna